

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ХАВРОНЮК ОЛЕГ ОЛЕГОВИЧ

УДК 347.211

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ БАЗ ДАНИХ

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Хмельницький – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова, Хмельницька обласна рада.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент,
НАГНИБІДА Володимир Іванович,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова,
доцент кафедри міжнародного
та європейського права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, старший дослідник,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений юрист України
КОТ Олексій Олександрович,
Київський регіональний центр НАПрН України,
в.о. головного наукового співробітника;

кандидат юридичних наук, доцент
КРИВЕНКО Юлія Василівна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного права.

Захист відбудеться «25» березня 2021 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 70.895.02 у Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова за адресою: 29013, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 8, конференц-зал (ауд. 907).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова за адресою: 29013, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 38.

Автореферат розісланий «25» лютого 2021 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Олена ЧЕРНЯК

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Враховуючи факт обрання нашою державою проєвропейського вектора розвитку, ще більшої актуальності набуває питання наближення законодавства України до вимог Європейського Союзу (далі – ЄС). З урахуванням цього, гостро постає проблема подальшого розвитку інституту інтелектуальної власності, зокрема закріплення дієвих механізмів захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності в цивільному законодавстві України.

Цивільне законодавство визначає одним із об'єктів права інтелектуальної власності бази даних або компіляції даних, які відповідно до ст. 1 Закону України «Про авторське право та суміжні права» визначаються як сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі електронній, підбір і розташування складових якої та її упорядкування є результатом творчої праці, і складові якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних (комп'ютера) чи інших засобів.

Водночас на сьогодні механізм захисту прав та інтересів, пов'язаних з використанням баз даних, чітко в законодавстві України не визначений, що безпосередньо зумовлює виникнення питання усунення прогалин у вітчизняному законодавстві з охорони прав на компіляції даних, у тому числі шляхом імплементації досвіду країн ЄС. Важливою передумовою цього є з'ясування сутності правовідносин, пов'язаних із захистом баз даних.

Законодавство ЄС здійснює правову охорону баз даних Директивою 96/9/ЄС Європейського парламенту та Ради від 11 березня 1996 року, яка покликана вирішити невизначеність щодо охорони компіляцій даних у країнах-членах ЄС та врегулювати розбіжності у ступені охорони баз даних. Також вказаний документ визначає предмет охорони авторського права та механізм визначення авторства оригінальних баз даних, а також передбачає захист неоригінальних компіляцій даних відповідно до права *sui generis*. Крім цього, цією Директивою передбачається надання в ЄС охорони прав та інтересів, пов'язаних з використанням баз даних, які створені у третіх країнах, винятково за умови, якщо законодавство третьої країни забезпечує охорону компіляцій даних, аналогічну ЄС.

У свою чергу, законодавство нашої держави, хоч і поділяє бази даних на оригінальні та неоригінальні, не містить норм щодо застосування права *sui generis* та, на думку окремих науковців, ускладнює визначення компіляції даних як об'єкта права інтелектуальної власності.

З урахуванням цього, осмислення сутності відносин захисту прав на бази даних та пов'язаних із ними інтересів, усунення прогалин у законодавстві України щодо механізмів захисту прав на бази даних, шляхом застосування права європейської спільноти, не лише змінить вітчизняне законодавство відповідно до сучасних європейських стандартів, але і дозволить українським власникам баз даних виступати рівними учасниками правовідносин щодо захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням баз даних.

Дослідження доктринальних напрацювань, а також питань захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням баз даних, здійснено з урахуванням робіт Г. О. Андрощука, Ю. Л. Бошицького, С. С. Волкова, Я. Г. Вороніна, С. Д. Гринько, В. С. Дмитришина, В. С. Дроб'язко, І. С. Канзафарової, Ю. М. Капіци, Л. Т. Комзюка, О. О. Кота, Ю. В. Кривенко, Н. С. Кузнецової, О. О. Кулініч, Л. В. Красицької, С. Й. Литвина, І. М. Маліновської, Н. М. Мироненко, В. І. Нагнибіди, О. П. Орлюк, С. А. Петренка, О. А. Підопригори, М. Ю. Потоцького, О. В. Ришкової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, Р. О. Стефанчука, Ю. С. Шемшученка, О. О. Штефан, О. Ю. Черняк та ін.

Важливо також врахувати наукові результати, сформульовані в роботах зарубіжних фахівців, зокрема таких учених, як: Т. Аплін, Л. Бентлі, Є. А. Войніканіс, М. Девісон, Е. Деркле, Д. Жерве, В. О. Калятин, М. А. Крумініш, Д. Ланцотті, М. Маурер, В. Л. Остін, Дж. Е. Л. Стерлінг, Д. Фергюсон, П. Б. Хугенхольц, Б. Шерман, М. Шнайдер та ін.

Однак питання щодо цивільно-правового захисту баз даних досі у вітчизняній науці не знайшло належного вивчення. Оскільки недослідженими залишається ціла низка питань як суто правової природи прав на бази даних, так і захисту порушених, невизнаних та оспорених прав на ці об'єкти, окремої уваги потребує дослідження актів ЄС, зокрема Директива 96/9ЄС Європейського парламенту та Ради від 11 березня 1996 року про правову охорону баз даних, Директива 2001/29ЄС Європейського парламенту та Ради від 22 травня 2001 року щодо гармонізації певних аспектів авторського права та суміжних прав в інформаційному суспільстві, чого досі не було здійснено в контексті охорони і захисту прав на бази даних.

Вищезазначене зумовлює необхідність та актуальність проведення дослідження механізму та конкретних способів захисту прав на бази даних на основі авторського права та права *sui generis* у рамках цієї дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри цивільного права та процесу на 2013–2017 роки «Удосконалення механізму правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів» та на 2017–2023 роки «Актуальні питання правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів» (державний реєстраційний номер 0117U000105), що є складником наукової теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» на 2013–2016 роки (державний реєстраційний номер 0108U008927) та на 2017–2026 роки (державний реєстраційний номер 0117U000103).

Тема дисертації затверджена (протокол № 4 від 27 листопада 2014 року) вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення дієвих механізмів цивільно-правового захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням баз даних нормами авторського права та на основі права *sui generis*, а також формулювання наукових висновків та пропозицій щодо вдосконалення цивільного законодавства із зазначених вище питань на основі аналізу законодавчих та доктринальних джерел, судової практики і європейського правового інструментарію, зокрема положень Директиви 96/9/ЄС про правову охорону баз даних.

Для досягнення сформульованої мети поставлено такі завдання:

- розкрити поняття бази даних та правового режиму її охорони;
- визначити підстави виникнення, зміст і суб'єктно-об'єктний склад правовідносин щодо захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням баз даних;
- встановити цивільно-правовий механізм захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням баз даних;
- з'ясувати загальні способи захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням баз даних нормами авторського права;
- визначити спеціальні способи захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням баз даних нормами авторського права;
- охарактеризувати правову природу захисту прав та інтересів виробників баз даних на основі права *sui generis*;
- з'ясувати механізм здійснення захисту прав та інтересів виробників баз даних на основі права *sui generis*;
- сформулювати пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства щодо цивільно-правового захисту баз даних.

Об'єктом дисертаційного дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі цивільно-правового захисту прав та інтересів.

Предметом дисертаційного дослідження є цивільно-правовий захист баз даних.

Методи дослідження обрані, виходячи з поставленої в роботі мети та завдань дослідження, із урахуванням його об'єкта та предмета. Для обґрунтованості та наукової об'єктивності отриманих результатів системно застосовується значний комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів дослідження, зокрема: *діалектичний* – для всебічного пізнання правових категорій та їх зв'язку з практичною реалізацією норм права щодо захисту прав та інтересів у відносинах, пов'язаних з використанням баз даних (у всіх розділах дисертаційного дослідження); *формально-логічний метод* використовується для виокремлення суттєвих ознак поняття бази даних та правового режиму її охорони, встановлення змісту правовідносин захисту прав на бази даних та правової природи захисту права *sui generis* (у підрозділах 1.1, 1.2, 3.1), *порівняльно-правовий* – для порівняльного аналізу національного законодавства держав-членів ЄС, яким врегульовуються питання захисту прав на бази даних (у підрозділі 1.1, 3.2); *метод функціонального аналізу* – для комплексного дослідження закономірностей та особливостей застосування

загальних та спеціальних способів захисту прав та інтересів у відносинах, пов'язаних з використанням баз даних (у підрозділах 2.1, 2.2, 3.2).

Догматичний метод використовувався для наукового аналізу різних доктринальних підходів до досліджуваних понять та формування власних дефініцій. Використовуючи техніко-юридичний метод, сформульовано низку пропозицій щодо вдосконалення законодавства України з питань захисту прав на бази даних.

Під час проведення дисертаційного дослідження використовуються також інші наукові методи у їх взаємозв'язку та взаємозалежності, що також забезпечує всебічність, повноту та практичну цінність отриманих висновків і результатів, пропонує змін до цивільного законодавства України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є першим комплексним дослідженням питань, які присвячені теоретичним та практичним аспектам цивільно-правового захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням баз даних. Результати дослідження спрямовані на подальший розвиток теорії цивільного права шляхом формулювання нових та вдосконалення наявних правових конструкцій, категорій та понять, науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення цивільного законодавства з урахуванням сучасних вимог європейського права.

У дисертації використано досвід нормативного регулювання механізму захисту прав на бази даних нормами права Європейського Союзу та його держав-членів, зокрема основоположної Директиви 96/9/ЄС.

За результатами дослідження сформульовано та обґрунтовано низку важливих теоретичних та практичних наукових положень, зокрема:

уперше:

1) обґрунтовано, що механізм захисту авторських прав на базу даних крізь призму застосування загальних та спеціальних способів захисту охоплює такі обов'язкові заходи: 1) визначення підстав звернення за захистом; 2) встановлення обставин, що підлягають доказуванню; 3) вибір способу захисту та заходів оперативного впливу на порушника прав на бази даних; 4) детальна фіксація зміни технічного стану баз даних у режимі реального часу, у зв'язку із вчиненими порушником діями; 5) застосування контрольних заходів, з метою виявлення майбутнього негативного впливу дій порушника (контрольних застосунків, приладів, моніторингу функціонування бази, опитування персоналу, клієнтів тощо);

2) встановлено правову природу захисту прав та інтересів виробників баз даних на основі права *suī generis*, що полягає у двох моментах: а) функціонуванні економічно обумовленої системи попередження та відновлення прав особи, що за власною ініціативою та на власний ризик, шляхом здійснення істотного інвестування, створила базу даних; б) за допомогою нормативно закріплених засобів та способів, ключовим з яких є можливість звернення до суду з вимогою про запобігання або припинення незаконного вилучення чи повторного використання всього або істотної частини змісту цієї бази даних;

3) доведено, що найбільш дієвими та такими, що відповідають природі права *sui generis*, загальними способами захисту прав та інтересів є визнання права, припинення дії, що порушує право, відновлення становища, яке існувало до порушення та відшкодування заподіяної виробникові бази збитків та іншої майнової шкоди;

удосконалено:

4) критерії охороноздатності бази даних як об'єкта авторського права, шляхом доведення, що єдиним таким критерієм слід вважати творчий характер структури бази даних як такої – оригінальність та новизну при відборі, встановленні зв'язків та систематизації її складової інформації;

5) поняття самозахисту прав на бази даних у частині доповнення його можливістю застосування заходів захисту на основі права *sui generis*, у зв'язку з чим запропоновано дефініцію, за якою такий самозахист – це застосування правомочною особою (особами) засобів протидії, не заборонених законом та таких, що не суперечать моральним засадам суспільства, відповідають змісту порушеного права, характеру дій за порушення та його наслідкам, які можуть мати превентивний або оперативний характер та виражатись у конкретних діях чи бездіяльності, направлених на попередження, припинення та (або) відновлення належних цій особі (особам) прав інтелектуальної власності на базу даних, як у межах авторсько-правового механізму захисту, так і на основі права права *sui generis*;

б) підходи до визначення предмета доказування у справах про захист прав інтелектуальної власності на бази даних у частині виокремлення та подальшого дослідження двох груп обставин, які підлягають доведенню, та пов'язаних із: а) абсолютним правовідношенням, що складається з приводу виключних прав на базу даних як об'єкт; б) відносним правовідношенням, що має захисний характер і впливає з твердження позивача про договірне або позадоговірне порушення, невизнання або оспорення його виключних прав;

7) підстави застосування визнання права як загального способу захисту прав на бази даних. До таких підстав віднесено невизнання виключних прав особи на базу даних з боку однієї чи кількох осіб, органів державної влади, місцевого самоврядування тощо; наявність спору, коли на закріплення правового статусу правоволодільця з приводу однієї і тієї ж бази даних (або кількох з них одночасно) претендують декілька осіб, які заперечують (оспорюють) права авторства один одного; порушення майнових та/або особистих немайнових прав правоволодільця, що настає внаслідок неправомірних дій; одночасне поєднання кількох підстав захисту;

8) загальні та спеціальні умови надання базі даних захисту на основі права *sui generis*, які полягають у відповідності критеріям істотності інвестування; здійсненню такого інвестування лише виробником бази даних у процесі отримання, опрацювання та надання в користування її змісту; спрямованості інвестування безпосередньо на один або в усі з вказаних аспектів створення компіляції даних;

дістало подальшого розвитку:

9) вчення про подвійну правову природу механізму захисту прав на бази даних, яка визначається нормами авторського права та на основі права *sui generis* в частині розмежування предмета такої охорони та підстав її надання;

10) дослідження методичних підходів до визначення розмірів упущеної вигоди у справах про захист прав інтелектуальної власності, зокрема обґрунтовано необхідність застосування принципу найефективнішого використання бази даних як об'єкта таких прав;

11) визначення істотності інвестування в зміст бази даних для надання їй захисту на основі права *sui generis*.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що результати дослідження, сформульовані висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані:

– у науково-дослідній сфері – в подальших наукових дослідженнях механізму встановлення прав інтелектуальної власності на бази даних та проблем їх цивільно-правового регулювання; під час визначення основних напрямів розвитку наукових досліджень проблем правової охорони баз даних, змісту прав та судового захисту прав на бази даних;

– у правотворчій сфері – сформульовані в дисертації висновки щодо вдосконалення чинного цивільного законодавства можуть стати основою для внесення змін до ЦК України та інших законодавчих актів з питань захисту прав, пов'язаних із використанням баз даних;

– у сфері практичної діяльності – положення дисертаційного дослідження сприятимуть забезпеченню єдності розуміння і правильного застосування норм, які регулюють цивільно-правовий захист прав та інтересів, пов'язаних із використанням баз даних;

– у навчальному процесі – під час підготовки відповідних розділів підручників і навчальних посібників з цивільного права та викладання цієї дисципліни.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано самостійно, сформульовані в ньому положення та висновки обґрунтовані на основі особистих досліджень автора. Наукова новизна одержаних результатів дослідження отримана особисто.

Апробація результатів дисертації. Дисертація виконана і обговорена на кафедрі цивільного права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова. Про результати дослідження доповідалося на 5 наукових міжнародних, республіканських та міжвузівських науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі» (м. Харків, 18-19 грудня 2015 року), IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні правові та гуманітарно-економічні проблеми в період реформування демократичного суспільства» (м. Кіровоград, 4 грудня 2015 року), Міжнародній науковій конференції «Чотирнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 23–24 жовтня 2015 року), Міжнародній науковій конференції «Сімнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 19–

20 жовтня 2018 року), Міжнародній науковій конференції «Дев'ятнадцять осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 23 жовтня 2020 року).

Публікації. Основні висновки, пропозиції та рекомендації, викладені в дисертаційному дослідженні, знайшли відображення у 15 публікаціях, з яких 1 одноосібна монографія, 9 наукових статей, опублікованих у фахових наукових журналах України та інших держав, 5 тез доповідей та повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків та списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 250 сторінок, обсяг основного тексту дисертації – 214 сторінок. Список використаних джерел нараховує 231 найменування (22 сторінки).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами, визначено його мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито методологічні засади роботи, сформульовано наукову новизну, висвітлено практичне значення одержаних результатів, наведено перелік апробацій результатів дослідження, відомості про публікації з теми дослідження, структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 «Загальна характеристика цивільних правовідносин щодо захисту прав та інтересів, пов'язаних з використанням баз даних» складається з трьох підрозділів, у яких досліджено нормативне і наукове поняття баз даних, вивчено сутність правового режиму їх охорони, проаналізовано підстави виникнення та складові елементи правовідносин щодо захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням баз даних, встановлено зміст та призначення механізму цивільно-правового захисту означених прав та інтересів.

У **підрозділі 1.1 «Поняття бази даних та правового режиму її охорони»** визначаються дефініція «база даних», проаналізовано вітчизняні та зарубіжні нормативні підходи до закріплення поняття бази даних та правових режимів її охорони.

Визначено, що сучасна легальна дефініція бази даних знайшла відображення в законодавчих актах з авторського права більшості держав світу. Водночас внаслідок закріплення в низці регіональних і міжнародних нормативних актів це ж визначення в науці та практиці права інтелектуальної власності отримало статус якщо не уніфікованого (у зв'язку з окремими розбіжностями як сутнісного, так і редакційного характеру), то принаймні одного з базових та визначальних понять.

При цьому доведено, що такі дефініції відрізняються за обсягом охорони, яка надається базам даних як об'єктам, а також залежно від головних критеріїв охороноздатності, які встановлює той чи інший законодавець, серед яких – розміщення самостійних творів у систематичному або методичному порядку; надання доступу до них в індивідуальному порядку через електронні або інші

засоби; творчий характер підбору, розташування та упорядкування матеріалів, які складають зміст бази даних.

У дослідженні виділено дві концепції (підходи) до розуміння поняття баз даних, на основі яких формується правовий режим їх охорони:

1) авторсько-правова концепція, за якою база даних розглядається як об'єкт авторського права, отримуючи відповідну охорону в рамках правового режиму останнього (цей підхід є характерним, з наведених вище країн, для США, Бразилії, України). У центрі цієї концепції – відповідність бази даних критеріям охороноздатності, які встановлюються для всіх творів науки, літератури та мистецтва нормами міжнародного та національного законодавства. За результатами проведеного дослідження таких вимог, єдиною з них вважаємо творчий характер структури база даних як такої, що включає в себе оригінальність та новизну під час відбору, встановлення зв'язків та систематизації інформації, що її складає. Отже, компіляцією даних за першого підходу може бути лише результат творчої інтелектуальної діяльності, внаслідок якої створюється новий об'єкт авторського права;

2) комплексна концепція, відповідно до якої база даних виступає об'єктом права інтелектуальної власності загалом, без прив'язки до критерію наявності творчого характеру (оригінальності) відбору та (або) організації інформації серед її елементів. У такому разі, на противагу творчій природі компіляцій даних, основними кваліфікуючими ознаками стають лише такі дефініції Директиви 96/9/ЄС: а) порядок розміщення творів у базі даних (систематичний або методичний); б) передбачення порядку індивідуального доступу до контенту бази даних (водночас ці вимоги до правової природи бази даних притаманні і для розуміння сутності бази даних за першого підходу, але не є визначальними саме з погляду встановлення правового режиму охорони прав на бази даних). Крім держав ЄС, що імплементували текст Директиви 96/9/ЄС у національне законодавство, такий підхід до дефініції бази даних притаманний законодавствам низки країн соціалістичного табору.

У підрозділі 1.2 *«Підстави виникнення та елементи правовідносин щодо захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням баз даних»* розкрито вихідні підстави виникнення правовідносин щодо захисту цивільних прав та інтересів на бази даних.

Відзначається, що, оцінюючи таку систему дій, якими порушуються права на бази даних, попри свою комплексність та різноплановість, вона не торкається видів порушень інтересів (а не прав) авторів, але натомість, чітко та послідовно розмежовує порушення авторських прав на компіляції даних залежно від абсолютної чи відносної природи правовідносин, в межах яких такі порушення мають місце. Практичну цінність мають і конкретні порушення, наведені автором до кожного з видів, наповнюючи їх конкретним змістом.

Встановлено, що, виходячи із положень ст. 7 Директиви 96/9/ЄС щодо інвестиційних баз даних, захищених правом *sui generis*, можна виокремити два основні юридичні факти, що породжують право на захист власника баз даних: 1) вилучення всього змісту бази даних або значної, визначеної кількісно або

якісно, частини змісту бази даних; 2) повторне використання всього змісту бази даних або значної, визначеної кількісно або якісно, частини змісту бази даних.

При цьому стверджується, що залежно від того, чи йде мова про авторсько-правовий захист чи про захист на основі прав *sui generis*, відрізнятимуться відповідно і суб'єкти вказаних відносин. Так, у першому випадку ними виступатимуть автор або інший правоволоділець (фізична або юридична особа), чиєю творчою працею було створено базу даних (або особа, що володіє майновими правами на оригінальну базу даних), та порушник прав (фізична або юридична особа), незалежно від того, чи перебувала вона в договірних (інших відносних) правовідносинах із правоволодільцем. Суб'єктами правовідносин захисту права *sui generis* виступатимуть виробник бази даних (особа, що здійснила істотну, визначену якісно та/або кількісно інвестицію в одержання, перевірку або представлення змісту бази даних) чи особа, якій таке право було передане за договором, зокрема ліцензійною угодою; а порушником – законний користувач бази даних, що перевищив законні права з використання змісту бази даних, так і треті особи, які здійснили незаконне вилучення та/або повторне використання такого змісту. Об'єктом правовідносин виступає база даних як об'єкт права інтелектуальної власності, що підлягатиме авторсько-правовому захисту (визнаватиметься оригінальною, творчою) або захисту на основі права *sui generis* (розглядатиметься як неоригінальна, інвестиційна).

Доведено, що діяльність державних органів та інших уповноважених на те осіб з відновлення, запобігання порушенням прав становить зміст правовідносин щодо захисту прав інтелектуальної власності. Кожна особа вправі звернутись за захистом її порушених, невизнаних, оспорюваних прав з моменту виникнення такого порушення, невизнання, оспорювання або створення небезпеки порушення права. До основних юридичних фактів, внаслідок настання яких виникає право на захист інтелектуальної власності, відносять вчинення будь-яких дій, які порушують особисті немайнові права та майнові права авторського права, піратство у сфері авторського права, плагіат, ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право, примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), виготовлення і реалізація товарів з використанням запатентованих винаходів, корисних моделей та промислових зразків без згоди власників прав та ін.

*У підрозділі 1.3 «Загальна характеристика механізму цивільно-правового захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням баз даних» висвітлено сутність механізмів захисту прав та інтересів на авторські бази даних та так звані «інвестиційні», що захищаються як об'єкти права *sui generis*, окремо увагу приділено питанням самозахисту.*

Розмежовано заходи цивільно-правової відповідальності та способи захисту цивільних прав на бази даних. Стверджується, що однією з ключових відмінностей між ними поруч із відмінними підставами застосування (способи захисту застосовуються за будь-якого протиправного діяння, тоді як заходи цивільно-правової відповідальності – лише при наявності усіх елементів складу цивільного правопорушення) є те, що заходи відповідальності мають

здебільшого майновий характер і передбачають покладення на правопорушника додаткового обов'язку, тоді як способи захисту мають на меті припинення правопорушення та мінімізацію його негативних наслідків.

Запропоновано класифікацію способів самозахисту за змістом та джерелом закріплення на: 1) визначені цивільним законодавством та спрямовані на захист усіх прав та інтересів або лише прав інтелектуальної власності (загальні та спеціальні способи захисту, які можуть мати неюрисдикційний характер), до яких слід віднести: а) припинення дії, яка порушує право; б) відновлення становища, яке існувало до порушення; в) зміна та припинення правовідношення; г) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; д) опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення; е) вимога про припинення підготовчих дій до порушення авторського права і (або) суміжних прав, але в частині, що не пов'язана з призупиненням митних процедур; 2) способи самозахисту, не закріплені цивільним законодавством та такі, що стосуються лише протидії порушенню прав на бази даних, особливо електронних компіляцій даних та розміщених у мережі «Інтернет».

Зроблено висновок, що серед повноважень із захисту суб'єктивних прав, які надаються автору баз даних, належать такі: право вимагати припинення підготовчих дій до порушення авторського права; вимагати, в тому числі у судовому порядку, публікації в засобах масової інформації даних про допущені порушення авторського права і (або) суміжних прав та судові рішення щодо цих порушень; вимагати прийняття інших передбачених законодавством заходів, пов'язаних із захистом авторського права та суміжних прав. Для розробника баз даних такими повноваженнями є можливість не допускати вилучення або повторного використання баз даних.

Розділ 2 «Механізм захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням баз даних нормами авторського права» включає два підрозділи, в яких розкриваються характерні риси та особливості застосування загальних та спеціальних способів захисту прав та інтересів на бази даних, що охороняються як об'єкти авторського права.

У підрозділі 2.1 «Загальні способи захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням баз даних положеннями авторського права» встановлено юридичні факти (обставини), що підлягають встановленню й доведенню у справах про захист прав та інтересів, пов'язаних із використанням баз даних, а також проаналізовано специфіку звернення до таких способів захисту як: визнання права, визнання правочину недійсним, припинення дії, яка порушує право, відновлення становища, яке існувало до порушення прав на базу даних, примусове виконання обов'язку в натурі, зміна та припинення правовідношення, відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди, а також відшкодування моральної (немайнової) шкоди та деякі інші способи.

Встановлено, що правова природа (сутність) визнання права як загального способу захисту прав на бази даних визначається крізь призму

підтвердження наявності чи встановлення відсутності особливих прав суб'єктів права на компіляції даних, що справедливо і щодо їхніх обов'язків та наявних між суб'єктами відповідних правовідносин. Підставами застосування визнання права як способу захисту виступають невизнання виключних прав, оспорювання їх наявності та порушення майнових та особистих немайнових прав відповідних суб'єктів.

Доведено, що визнання правочину недійсним як спосіб захисту прав та законних інтересів у правовідносинах, об'єктом яких виступає база даних, спрямоване, перш за все, на підтвердження чи спростування дійсності договору про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності на базу даних. Залежно від цього – відповідно повернення сторін у первісний стан (двостороння реституція) та застосування інших наслідків недійсності нікчемного (оспорюваного) правочину; або визнання такого правочину дійсним, таким, що спричинив встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків з приводу тієї чи іншої бази даних. Особливістю предмета доказування виступатиме необхідність доведення і встановлення в суді правової природи бази даних як об'єкта спірних правовідносин, що впливатиме на обсяг та характер вимог, які висуватимуться до договору для визнання його недійсним.

Автором висунуто та обґрунтовано тезу про те, що визначальна особливість припинення дії, що порушує право як способу захисту у випадку захисту прав на компіляції даних, виявляється, як правило, щодо електронних баз даних і полягає у вимозі припинення не лише дій, що унеможливають подальше використання бази даних належним правоволодільцем, а й (що важливіше) дій, які порушують його виняткове право як використовувати базу даних та її складники на власний розсуд способом, що не заборонений законом, так і особливі права дозволяти і забороняти здійснювати таке використання іншим особам.

Запропоновано твердження, що відшкодування збитків як основний із передбачених законодавцем способів захисту в досліджуваній категорії може мати як договірний, так і позадоговірний характер. У першому випадку право на відшкодування належатиме особі, яка володіє виключними правами на базу даних під час порушення іншою стороною умов договору (вказаних нами попередньо), що може полягати як у невиконанні чи неналежному виконанні взятих на себе зобов'язань, так і в порушенні абсолютних прав автора бази даних (наприклад, незаконна передача прав користування компіляцією даних третім особам, перекручування змісту або імені автора, обмеження можливостей доступу автора до бази даних тощо). При позадоговірному – порушуватимуться лише абсолютні права автора бази даних.

Підрозділ 2.2 «Спеціальні способи захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням баз даних нормами авторського права» присвячений аналізу підстав та спрямування застосування спеціальних способів захисту прав на бази даних, зокрема вивченню передумов застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів, зупинення пропуску через митний кордон України товарів,

імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності тощо.

Встановлено, що застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів як спеціальний спосіб захисту прав інтелектуальної власності, закріплений на міжнародному рівні, реалізується в чинному українському законодавстві за допомогою інститутів: 1) забезпечення позову, головною метою чого є швидке та ефективне запобігання порушенню виключних прав на бази даних або оперативне припинення такого порушення; 2) та забезпечення доказів, основним заходом є проведення експертизи спірних копій даних як об'єктів права інтелектуальної власності, оскільки саме за результатами такого експертного аналізу можливо встановити належність чи відсутність авторських прав на ту чи іншу базу даних у відповідних осіб.

Зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності як спеціального способу захисту авторських прав на бази даних, потребує поступового внесення баз даних до Переліку об'єктів права інтелектуальної власності, включених до митного реєстру. За досягнення цього, вказаний спосіб захисту буде ефективними і під час застосування для захисту виключних майнових прав на бази даних, за умови забезпечення достатнього технічного рівня їх перевірки та зіставлення із товарами, що ввозяться на територію України та можуть потенційно бути визнані контрафактними.

Доведено, що вилучення з цивільного обороту товарів, матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів, матеріалів та знарядь, слугує захисту майнових та особистих немайнових прав авторів баз даних та інших правоволодільців у частині їх виключних прав розпоряджатись як копіями даних, так і правами на них, одночасно виступаючи мірою цивільно-правової відповідальності. При цьому, на нашу думку, вилученню та знищенню не повинні підлягати примірники, набуті добросовісно, за умови незнання їх набувачами про контрафактну природу таких примірників і за умови дотримання ними під час використання баз даних виключних прав на ці бази даних.

Розділ 3 «Механізм захисту прав та інтересів виробників баз даних на основі права sui generis» охоплює два підрозділи, в межах яких аналізується правовий режим захисту інвестиційних (неоригінальних) баз даних, які охороняються як об'єкти права sui generis, висуваються пропозиції щодо вдосконалення чинного українського законодавства у цій сфері.

У підрозділі 3.1 «Правова природа захисту прав та інтересів виробників баз даних на основі права sui generis» надано комплексну характеристику розвиненому в європейському праві та правовій доктрині інституту захисту прав на бази даних, що охороняються як об'єкти права sui generis.

Обґрунтовано, що сутність одержання, обробки та представлення змісту бази даних полягає в пошуку, виборі, систематизації та наданні користувачеві

баз даних не окремих елементів цілісних матеріалів (об'єктів авторського або суміжних прав, інформації та інших даних), а таких творів загалом у їх первісному вигляді. При цьому, якщо окремі елементи цілісних творів можуть виступати самостійними об'єктами та бути наділеними власною пізнавальною, літературною, художньою або іншою цінністю, то вони повинні визнаватись самостійними творами (матеріалами).

До вимог, встановлення відповідності яким дозволить конституювати поширення на базу даних правової охорони правом *sui generis*, аналізуючи положення ч. 1 ст. 7 Директиви 96/9/ЄС, у дослідженні віднесено: 1) наявність якісно та кількісно істотного інвестування у зміст бази даних; 2) таке інвестування повинно здійснюватися під час одержання, перевірки або представлення змісту бази даних. Дослідивши другу з вимог, можемо стверджувати, що під одержанням змісту бази даних слід розуміти цілеспрямовані дії виробника (автора) бази даних на отримання уже наявної інформації; під перевіркою – встановлення та підтримання змісту базу даних в актуальному стані, перевірка істинності та цінності інформації тощо; під представленням – надання змісту бази даних у користування шляхом розміщення її в систематичному та методичному порядку і забезпечення доступу до неї на основі електронних, електрооптичних або інших технічних засобів. Відповідно охорона не надається неорганізованим даним чи простим фактам або їх простій сукупності, або коли їх пошук, підбір та організація свідчать про неістотне інвестування. Також важливо враховувати панівну в судовій практиці європейських судів концепцію «побічного продукту» («*spin-off*»), за якої база даних є лише наслідком основної діяльності суб'єкта, а не цілеспрямованих дій на її створення як такої, що відповідає усім вищевказаних вимог.

Резюмовано, що найбільш ефективний спосіб обґрунтування наявності істотного інвестування в базу даних полягатиме у поєднанні кількісних та якісних критеріїв, наданні доказів, що підтверджували б як факти понесених на одержання, перевірку, обробку, систематизацію, оновлення, представлення матеріалів у базі даних тощо фінансових, організаційних, трудових та інших витрат, так і якісну характеристику самої бази даних, її особливостей та функціональних можливостей, що свідчать про складність і витратність вкладених інвестицій.

Підрозділ 3.2 «Механізм здійснення захисту прав та інтересів виробників баз даних на основі права sui generis» торкається питань можливості та ефективності застосування різних способів захисту прав та інтересів на бази даних, що охороняються як об'єкти права *sui generis*.

Визначено, що Директива 96/9/ЄС, надаючи захист значним інвестиціям у створення та функціонування баз даних, надає їхнім виробникам юридично визначену та вже апробовану правозастосовною та судовою практикою можливість як самозахист своїх прав, так і звернення до відповідних національних судових інституцій, які у встановленому законом порядку розглядатимуть спори щодо наявності чи відсутності порушення права *sui generis* – незаконного вилучення та/або повторного використання змісту бази

даних, за умови відповідності останньої визначеному нами вище критерію охороноздатності.

Аргументовано позицію, що безумовне застосування під час захисту прав виробника бази даних знаходитимуть і всі визначені законодавцем спеціальні способи захисту прав інтелектуальної власності, встановлені ст. 432 ЦК України, зокрема застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права на інвестиційні бази даних та збереження відповідних доказів вилучення та/або незаконного використання змісту компіляції даних; вилучення з цивільного обороту товарів, матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення контрафактних примірників баз даних, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів, матеріалів та знарядь.

Встановлено, що, зважаючи на економічну природу права *sui generis*, ключовим способом захисту виступатиме відшкодування усієї сукупності майнової шкоди, заподіяної виробникові бази даних – як реальних збитків (які можуть полягати у витратах, спрямованих на поновлення порушеного права), так і упущеної вигоди, яка полягатиме в неотриманні організатором створення бази даних запланованих доходів.

ВИСНОВКИ

Здійснивши дослідження нормативних, доктринальних та правозастосовних аспектів цивільно-правового захисту прав та інтересів, пов'язаних з використанням баз даних за допомогою авторсько-правового механізму захисту та захисту прав виробників баз даних на основі права *sui generis*, вивчивши досвід позитивного регулювання вказаних правових інститутів правом ЄС, слід зробити такі висновки:

1. База даних є збірником самостійних творів, даних або інших матеріалів, розміщених у систематичному або методичному порядку і доступних в індивідуальному порядку через електронні або інші засоби, що може отримувати охорону як авторським правом, так і на основі права *sui generis*.

2. Підставами виникнення правовідносин щодо цивільно-правового захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням баз даних, є порушення майнових авторських прав, порушення особистих немайнових прав укладача, учинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права, невиконання умов договору, неналежне виконання умов договору; виключні права *sui generis* порушуються шляхом вилучення або повторне використання всього змісту бази даних або значної, визначеної кількісно або якісно частини змісту бази даних. Зміст таких правовідносин розкривається через кореспондуючі права та обов'язки їх учасників – автор, виробник бази даних або інший праволоділець, з одного боку; та порушник прав, яким у випадку надання захисту на основі права *sui generis* може виступати як законний користувач бази даних, який перевищив законні права з використання змісту бази даних, так і треті особи, які здійснили незаконне вилучення та/або повторне використання такого змісту.

3. Механізм цивільно-правового захисту прав на бази даних ґрунтується, по-перше, на подвійному правовому режимі їх охорони (авторським правом та правом *sui generis*), запровадженому в рамках ЄС та потребуючого імплементації в національну українську правову систему; по-друге, в межах авторсько-правового захисту – на поєднанні загальних (визначених у ст. 16 ЦК України) та спеціальних (закріплених у відповідних положеннях ЦК України та Закону України № 3792-ХІІ) способів його здійснення; по-третє, на формах захисту, які, зважаючи на спеціальні способи захисту, можуть мати юрисдикційний або не юрисдикційний характер.

4. Універсальність загальних способів захисту цивільних прав та інтересів дозволяє застосовувати їх і щодо захисту прав, пов'язаних з використанням баз даних. Найбільшого значення набувають такі способи захисту, як: визнання права, визнання правочину недійсним, припинення дії, яка порушує право, відновлення становища, яке існувало до порушення, відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди та відшкодування моральної (немайнової) шкоди.

5. У разі невизнання та оспорювання прав на бази даних, визнання права як способу цивільно-правового захисту застосовується автономно (незалежно та окремо від інших способів захисту), вичерпуючи матеріально-правову вимогу та усуваючи невизначеність у праві (у випадку визнання) або спір про право (у випадку його оспорювання). За порушення прав особи на бази даних визнання права слугує лише передумовою для повноцінного захисту й поновлення прав та інтересів правоволодільця з приводу використання копії даних і застосовується в сукупності з ними.

6. Серед основоположних спеціальних способів захисту прав та інтересів, пов'язаних з використанням бази даних, визначено застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності; вилучення з цивільного обороту товарів, матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів, матеріалів та знарядь; опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення.

7. Публікація в засобах масової інформації відомостей про порушення та змісту судового рішення у відповідній справі як цивільно-правовий спосіб захисту прав та законних інтересів у відносинах, об'єктом яких є база даних, спрямовується як на захист особистих немайнових прав автора (честі, гідності, ділової репутації), так і на попередження можливих порушень цього ж права. Також таким чином відбувається визнання права судом за певною особою та підтвердження відповідності бази даних критеріям авторсько-правової охороноздатності, а отже, здійснюється загалом її віднесення до об'єктів авторського права.

8. Порухенням прав та інтересів виробників баз даних, які захищаються на основі права *sui generis*, є незаконне вилучення та/або повторне використання всього змісту бази даних або визначеної кількісно та/або якісно його частини чи систематичного або повторюваного вилучення незначних частин з метою подальшої реконструкції усього змісту, що завдає майнової шкоди належному праволодільцю у вигляді втраченого доходу від використання результату вкладених у створення бази даних інвестицій, та не залежить від форми, способу, мети, яку переслідував порушник та інших зовнішніх аспектів його вчинення.

8. Під вилученням у розумінні ст. 7 Директиви 96/9/ЄС слід розуміти незаконні дії користувача бази даних або третіх осіб, вчинені з перевищенням права вільного використання та без дозволу виробника бази даних, спрямовані на тимчасове або постійне (залежно від часу перебування матеріалів за межами бази даних, що захищається правом *sui generis*) переміщення змісту бази даних, яке кваліфікується як таке, незалежно від: 1) перебування бази даних у публічному доступі; 2) способу та форми вилучення; 3) повного видалення чи збереження змісту в межах первинної копії даних; 4) мети подальшого використання вилучених матеріалів та джерела їх втілення (інша база даних, друк матеріалів тощо); 5) використанням у іншій базі даних з вказівкою на первинну базу як їхнє джерело, здійсненням модифікацій, наданням власної оцінки або без такої вказівки, модифікацій та оцінки; 6) джерела отримання виробником бази даних такої інформації; 7) вилучення матеріалів з окремого модулю, що самостійно відповідає критерію охороноздатності, або з модулів, що не відповідають вимозі істотності інвестування, якщо порівняння здійснюватиметься щодо всього змісту бази даних.

9. Суб'єктом такого захисту є лише виробник бази даних («*maker/producer of the database*»), який за власною ініціативою та на власний ризик організував її створення, здійснив кількісно та/або якісно істотне інвестування у процес одержання, перевірки або представлення її змісту. У зв'язку з цим, не можуть звертатись за захистом на основі права *sui generis* особи, які хоча і здійснили значний внесок у створення бази даних на одному чи на всіх цих етапах, але діяли за розпорядженням або на вимогу іншої особи – виробника бази даних.

10. Ключовим способом захисту прав виробників баз даних на основі права *sui generis* є відшкодування майнової шкоди, заподіяної виробникові бази даних – як реальних збитків (які можуть полягати у витратах, спрямованих на поновлення порушеного права щодо використання та надання доступу до бази даних), так і упущеної вигоди, яка полягатиме в неотриманні запланованих доходів.

11. З метою удосконалення та оптимізації законодавчого регулювання цивільно-правового механізму захисту прав на бази даних за допомогою авторського права та на основі права *sui generis*, у результаті дослідження запропоновано доповнення ЦК України шляхом введення глави 46¹ «Право інтелектуальної власності на базу даних» та зміни і доповнення до пп. д абз. 2 ч. 1 ст. 52, абз. 3 ч. 4 ст. 52, абз. 1 ч. 3 ст. 53 Закону України «Про авторське право та суміжні права».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. *Хавронюк О.О.* Цивільно-правовий захист баз даних: поняття, механізм, способи : монографія. Хмельницький : Мельник А. А., 2016. 223 с.
2. *Хавронюк О.О.* Критерії охороноздатності баз даних як об'єктів авторського права: досвід Європейського Союзу. *Наукові записки Верховної Ради України.* 2015. № 6. С. 124-129.
3. *Хавронюк О.О.* Цивільно-правовий механізм захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням баз даних. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»* 2015. № 35. Частина II. Том 1. С. 204-207.
4. *Хавронюк О.О.* Визнання права як спосіб захисту прав на бази даних. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція».* 2015. № 17. Том 2. С. 48-51.
5. *Хавронюк О.О.* Публікація в ЗМІ даних про порушення як спосіб захисту прав на бази даних. *Порівняльно-аналітично право.* 2015. № 5. С.141-144-143.
6. *Хавронюк О.О.* Застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів як спосіб захисту прав на бази даних. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція».* 2017. № 27. Том 1. С. 69-72.
7. *Хавронюк О.О.* Відшкодування майнової шкоди в системі способів захисту прав на бази даних. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки».* 2017. № 4 (1). Том 1. С. 84-88.
8. *Хавронюк О.О.* Особливості захисту прав на бази даних шляхом визнання правочину недійсним. *Часопис Київського університету права.* 2017. №3. С. 203-206.
9. *Хавронюк О.О.* Понятие базы данных как объекта прав интеллектуальной собственности. *Закон и жизнь. Legea si Viata.* 2015. №12/2. С. 120-123.
10. *Havroniuk O.* General overview of the civil legal mechanism of protection of rights and interests of databases makers on the basis of sui generis rights. *European Political and Law Discourse.* 2017. Vol 4. Issue 6. P. 237-245.
11. *Хавронюк О. О.* Окремі питання застосування загальних способів захисту в механізмі охорони прав та інтересів суб'єктів баз даних. *Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні правові та гуманітарно-економічні проблеми в період реформування демократичного суспільства»* (м. Кіровоград, 4 грудня 2015 року). Кіровоград, 2015. С. 130-133.
12. *Хавронюк О.О.* Поняття «база даних» в сучасному праві. *Актуальні проблеми юридичної науки : збірник тез Міжнародної наукової конференції «Чотирнадцяті осінні юридичні читання».* (м. Хмельницький, 23–24 жовтня 2015 року) : у 2-х част. Хмельницький, 2015. Частина друга. С. 141-143.
13. *Хавронюк О.О.* До проблеми змісту правовідносин захисту прав виробників баз даних правом sui generis. *Матеріали V Міжнародної науково-*

практичної конференції «Актуальні проблеми правових наук в євроінтегративному вимірі» (м. Харків, 18-19 грудня 2015 року). Харків, 2015. С. 97–100.

14. *Хавронюк О.О.* Застосування арешту майна в механізмі захисту прав володільців баз даних. *Актуальні проблеми юридичної науки* : збірник тез Міжнародної наукової конференції «Сімнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 19–20 жовтня 2018 року) : у 2-х част. Хмельницький, 2018. Частина друга, С. 99-101.

15. *Хавронюк О.О.* Легальна дефініція «база даних» у праві зарубіжних країн: порівняльно-правовий аналіз. *Актуальні проблеми юридичної науки* : збірник тез Міжнародної наукової конференції «Дев'ятнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 23 жовтня 2020 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. С. 197-200.

АНОТАЦІЯ

Хавронюк О. О. Цивільно-правовий захист баз даних. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Хмельницький, 2021.

Дисертацію присвячено дослідженню цивільно-правових механізмів захисту прав на бази даних, підстав та особливостей застосування загальних і спеціальних способів захисту прав та інтересів, пов'язаних із використанням баз даних, а також розробленню пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення правового регулювання зазначених правовідносин.

Встановлено, що механізм цивільно-правового захисту прав на бази даних ґрунтується, по-перше, на подвійному правовому режимі їх охорони (авторським правом та правом *sui generis*), запровадженому в рамках Європейського Союзу та потребуючого імплементації в національну українську правову систему; по-друге, в межах авторсько-правового захисту – на поєднанні загальних та спеціальних способів його здійснення; по-третє, на формах захисту, які, зважаючи на спеціальні способи захисту, можуть мати юрисдикційний або неюрисдикційний характер.

Встановлено правову природу захисту прав та інтересів виробників баз даних на основі права *sui generis*, що полягає у двох моментах: а) функціонуванні економічно обумовленої системи попередження та відновлення прав особи, що за власною ініціативою та на власний ризик, шляхом здійснення істотного інвестування, створила базу даних; б) за допомогою нормативно закріплених засобів та способів, ключовим з яких є можливість звернення до суду з вимогою про запобігання або припинення незаконного вилучення чи повторного використання всього або істотної частини змісту цієї бази даних.

Доведено, що єдиним таким критерієм слід вважати творчий характер структури бази даних як такої – оригінальність та новизну при відборі, встановленні зв'язків та систематизації її складової інформації.

Обґрунтовано, що ключовим способом захисту прав виробників баз даних на основі права *sui generis* є відшкодування майнової шкоди, заподіяної виробникові бази даних – як реальних збитків (які можуть полягати у витратах спрямованих на поновлення порушеного права щодо використання та надання доступу до бази даних), так і упущеної вигоди, яка полягатиме в неотриманні запланованих доходів.

Ключові слова: база даних, право інтелектуальної власності, відшкодування шкоди, визнання права, авторське право, право *sui generis*, виробник бази даних, правовий режим охорони прав, механізм захисту прав на бази даних, застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності, використання бази даних, правоволоділець, юридичні факти.

АННОТАЦІЯ

Хавронюк О. О. Гражданско-правовая защита баз данных. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Хмельницкий университет управления и права имени Леонида Юзькова, Хмельницкий, 2021.

Диссертация посвящена исследованию гражданско-правовых механизмов защиты прав на базы данных, оснований и особенностей применения общих и специальных способов защиты прав и интересов, связанных с использованием баз данных, а также разработке предложений и рекомендаций по совершенствованию правового регулирования указанных правоотношений.

Установлено, что механизм гражданско-правовой защиты прав на базы данных основывается, во-первых, на двойном правовом режиме их охраны (авторским правом и правом *sui generis*), введенному в рамках Европейского Союза и требующего имплементации в национальную украинскую правовую систему; во-вторых, в рамках авторско-правовой защиты – на сочетании общих и специальных способов его осуществления; в-третьих, на формах защиты, которые, учитывая специальные способы защиты могут носить юрисдикционный либо не юрисдикционный характер.

Обосновано, что ключевым способом защиты прав производителей баз данных на основе права *sui generis* является возмещение имущественного ущерба, причиненного производителю базы данных – как реального ущерба (который может заключаться в расходах направленных на восстановление нарушенного права по использованию и предоставлению доступа к базе данных), так и упущенной выгоды, которая будет заключаться в неполучении запланированных доходов.

Ключевые слова: база данных, право интеллектуальной собственности, возмещение вреда, признание права, авторское право, право sui generis, производитель базы данных, правовой режим охраны прав, механизм защиты прав на базы данных, применение неотложных мер по предотвращению нарушения права интеллектуальной собственности, использование базы данных, правообладатель, юридические факты.

SUMMARY

Khavroniuk O. O. Civil law protection of databases. – Manuscript copyright.

Thesis submitted for the scientific degree of Candidate of Sciences in Law, speciality, 12.00.03 – Civil Law and Civil Process; Family Law; International Private Law. – Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law, Khmelnytsky, 2021.

The dissertation is devoted to the study of civil law mechanisms for the protection of rights to databases, the grounds and features of the use of general and special methods of protecting rights and interests associated with the use of databases, as well as the development of proposals and recommendations for improving the legal regulation of these legal relations.

It is established that the mechanism of civil law protection of rights to databases is based, first, on the dual legal regime of their protection (copyright and sui generis law), introduced within the European Union and requiring implementation into the national Ukrainian legal system; secondly, within the framework of copyright protection – on a combination of general and specific methods of its implementation; thirdly, on forms of protection, which, taking into account special methods of protection, may be of a jurisdictional or non-jurisdictional nature.

Established the legal nature of protection of the rights and interests of database producers on the basis of sui generis law, which consists of two points: a) the functioning of economically conditioned system of prevention and restoration of rights of a person data; b) by means of normatively fixed means and methods, the key of which is the possibility to apply to the court with a request to prevent or stop the illegal seizure or reuse of all or a significant part of the contents of this database.

It is proved that the only such criterion should be considered the creative nature of the database structure as such originality and novelty in the selection, establishment of links and systematization of its constituent information.

It is substantiated that the key way to protect the rights of database producers on the basis of sui generis right is to compensate for property damage caused to the manufacturer of the database – as real damage (which may consist in expenses aimed at restoring the violated right to use and provide access to the database), and lost profits, which will consist in non-receipt of planned income.

Key words: database, intellectual property law, compensation for harm, recognition of rights, copyright, sui generis right, database manufacturer, legal regime for the protection of rights, database rights protection mechanism, application of urgent measures to prevent infringement of intellectual property rights, use of the database, copyright holder, legal facts.

Підписано до друку 22.02.2021. Зам. №

Обсяг 0,9 друк. арк. формат 60x90/16. Наклад – 100 прим.

Надруковано у ТОВ «Хмельницький ЦНТІ»
29000, м. Хмельницький, вул. Свободи, 36
Тел. : (0382) 65-50-96